

Atentat terorist, comis de legionari la Timișoara în 1938 (2)

William Totok

Pe 26 noiembrie 1938, teroriști legionari au comis asupra spectatorilor din sala Teatrului Comunal din Timișoara un atentat cu grenade. În urma atentatului au murit patru persoane, iar aproximativ 70 au fost rănite.

Nu numai în memorialistica legionară, ci și în cea a unor simpatizanți, convertiți în diferite împrejurări – inclusiv în detenție - la doctrina gardismului, se afirmă că acțiunile violente nu pot fi imputate adeptilor lui Codreanu, arestat la începutul anului 1938. Unii memorialiști încearcă să demonstreze că responsabilitatea i-ar reveni exclusiv lui Horia Sima, succesorul lui Codreanu în fruntea Gărzii de Fier. În realitate spiritul violent și pofta răzbunării, politica de amenințare și anihilare a celor considerați a fi adversari, dușmani sau trădători au dominat de la bun început această grupare extremistă de dreapta. Concordanța ideologică, acționismul violent și fanatic au fost elementele dominante care au impulsionat aderenții și simpatizanții să treacă la fapte, întrebuintând forța brutală, metode crude de constrângere agresivă și siluire - deci metode care nu excludeau nici asasinatul mișelesc și premeditat.

Mulți dintre legionari nu s-au debarasat nici [în timpul detenției](#) de aceste reflexe „interiorizate”, încercînd să-și impună prin violență opiniile impregnate de intoleranță, trecînd la intimidarea și agresarea adversarilor sau a celor considerați că au părăsit linia doctrinară și politică a gardismului. Astfel, Nichifor Crainic, de exemplu, a fost martorul unor acțiuni de „pedepsire” în timpul detenției. El însuși a devenit victima unor agresii după ce a îndrăznit să-l califice drept „escroc” pe fostul prefect legionar al capitalei, implicat direct în asasinarea a peste 60 de deținuți, în noiembrie 1940, de către un comando gardist. Un legionar „înfuriat s-a năpustit asupra mea cu injurii grosolane, strigînd că nu-mi permite să vorbesc astfel despre un fruntaș legionar care și-a plătit cu viața credința politică. „Chiar dacă ar fi fost escroc – a accentuat [legionarul Gheorghe] Dima – el s-a purificat prin jertfa adusă mișcării”. În continuare, Crainic zice că a scăpat de furia acestui codeținut legionar, „în stare să mă sfîșie”, datorită prezenței unui alt coleg de celulă. În timpul celor trei luni, cît a stat în aceeași celulă cu legionarul amintit, Crainic mărturisește că „a fost supus la cele mai înjositoare umilințe”. (Cf. „Declarație în legătură

cu violențele dintre legionari”, redactată de Nichifor Crainic pe 15 august 1961 în penitenciarul din Aiud, ACNSAS, D 013484, vol. 9, ff. 163-166, aici f. 163.)

Legionarii și atentatul din Timișoara

Atentatul din Timișoara este o dovadă clară că el nu a fost opera individuală a unor indivizi „descreierați”. Această faptă criminală se înscrie în logica acționismului doctrinar al legionarismului, a fost planificat și săvârșit de către persoane care au materializat ideile și concepțiile teoretice ale lui Codreanu, Ion Moța, Vasile Marin și Horia Sima.

În sala Teatrului Comunal (astăzi sala comună a Teatrului German de Stat și a Teatrului Maghiar din Timișoara) era programat în seara zilei de 26 noiembrie un spectacol al cunoscutei cîntărețe și actrițe Sidy Thal (ortografiat, pe alocuri, și Sidi Tal). Presa vremii a întâmpinat cu elogii spectacolele în care apărea Sidy Thal, născută, în 1912, la Cernăuți, decedată în 1983 în același oraș.

Toate biletele pentru spectacolul din Timișoara au fost vîndute. La cîteva minute după începerea spectacolului în sală explodează două grenade. Publicul panicat încearcă să

părăsească sala.

Într-o primă radiotelegramă, trimisă de către inspectorul de poliție Cornel Sava (deja la ora 22,25) la București se vorbește despre „o bombă” aruncată „din galerie în parter” care „a rănit 20 de persoane”. Un raport al Inspectoratului de Jandarmi, trimis tot atunci la București, cuprinde deja mai multe amănunte. În raport se vorbește despre „două bombe” aruncate de la „galerie” care au făcut multe victime. „Pînă în prezent sunt 3 morți și circa 30 de răniți”. Se precizează că autorii „nu au fost descoperiți”, dar că „în oraș e liniște” și că „cercetările sunt în curs”. Un alt raport, întocmit în cursul nopții cuprinde o primă listă nominală cu cei internați în „spitale și sanatorii”, cît și numele unui mort. Tot acolo se mai spune că 30 de persoane au avut răni ușoare și n-au avut nevoie de „îngrijiri medicale”.

A doua zi, autoritățile au reușit să culeagă mai multe date, raportînd la București că atentatul a fost comis de o persoană care a aruncat „două grenade de mînă”. Documentul cuprinde un bilanț din care rezultă că trei persoane au murit, circa 30 au fost grav rănite și 42 au suferit leziuni ușoare.

Coperta dosarului (CNSAS)

Imediat după atentat, poliția și Siguranța „au oprit toate convorbirile telefonice interurbane și cu străinătatea”, s-au închis intrările în oraș, s-au făcut razii și verificări în localuri. Totodată, s-au identificat mai mulți martori, s-au făcut fotografii și s-au strîns probe de la fața locului. Cenzura a primit dispoziția să nu permită publicarea vreunui articol despre atentat.

Astfel se explică de ce despre atentatul sîngeros din Timișoara nu se știe aproape nimic, în afară de faptul că a avut loc. De amintit ar mai fi că în urma zvonurilor care au început să circule, presa străină a ajuns în posesia unor informații care au fost publicate în ziarul francez „Le Temps”, dar și în oficiosul

nazist „Völkischer Beobachter” și în ziarele Austriei anexate, „Neues Wiener Tagblatt” și „Salzburger Volksblatt”. În știrea din „Völkischer Beobachter” (28.11. 1938, p. 5) se spune că spectatorii erau evrei, dintre care trei au murit. „Neues Wiener Tagblatt” (29.11., p. 4) completează știrea cu o serie de informații similare, în care este vorba despre acțiuni contra evreilor din alte țări.

Articolul a fost publicat în [RFI, 25.11. 2021](https://www.rfi.ro/politica-140155-atentat-terorist-comis-legionari-timisoara-1938-partea-doua)

<https://www.rfi.ro/politica-140155-atentat-terorist-comis-legionari-timisoara-1938-partea-doua>

Detalii despre atacul terorist al legionarilor în numărul următor al revistei